

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.403

18 de desembre del 2018

NÚMERO ESPECIAL DEDICAT A JOSEP RUAIX 'EL CATALÀ EN FITXES' FA 50 ANYS

SUMARI

- 1 Màriam Serrà ► Unes paraules prèvies
- 2 Carles Riera ► Presentació de Josep Ruaix
- 3 Jaume Macià i Guilà ► Josep Ruaix: de la divulgació eficaç a la recerca subtil
- 4 Joan Ferrer ► La galàxia Ruaix
- 5 Bernat Puigtobella ► El concili Solà-Ruaix
- 6 Albert Jané ► Notes sobre Josep Ruaix

► Aquest és l'últim número d'**InfoMigjorn** que publiquem enguany. Com ja vam anunciar [la setmana passada](#), a partir del 2019 s'obre una nova etapa en què el butlletí serà editat pel col·lectiu andorrà Set Ciències. La Xarxa de Mots vol agrair la fidelitat de tots els lectors, subscriptors i col·laboradors. Bon Nadal i bon any (di)nou!

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

► Josep Ruaix. Fotografia de Marc Puig Pérez (reproduïda per gentilesa de la [Plataforma per la Llengua](#))

1 Unes paraules prèvies

Màriam Serrà

Difícil tasca, la de presentar aquest número especial del butlletí **InfoMigjorn**, que molt encertadament és dedicat a commemorar el cinquantenari de la publicació del cèlebre mètode de Josep Ruaix i Vinyet *El català en fitxes*. Difícil tasca, sí, sobretot si tenim en compte que els articulistes seleccionats per a l'ocasió ja ho diuen pràcticament tot sobre la figura i l'obra de l'incansable gramàtic, estudiós i servidor de la nostra llengua, deixeble incondicional de Pompeu Fabra.

Les popularment anomenades «fitxes Ruaix» van ser tota una novetat en una època en què la llengua catalana maldava per ressorgir en la vida pública. Així, des de l'aparició de la primera versió que, l'any 1968, Òmnium Cultural publicà mitjançant l'editorial Spes, els qui ens interessàvem per estudiar el que ens havien negat d'aprendre a l'escola vam tenir l'oportunitat de fer-ho, si bé clandestinament en els primers anys, amb un mètode rigorós, complet i alhora atractiu.

L'èxit d'aquell sistema d'aprenentatge fou total, de manera que, a partir de mitjan dècada dels setanta, un cop restablerta la Generalitat de Catalunya el 1977 i, sobretot, amb la campanya de 1982, «El català, cosa de tots», protagonitzada per la peculiar Norma –campanya que precediria la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya de 1983–, el mètode Ruaix, que s'aniria ampliant i actualitzant, seria una de les gramàtiques de capçalera dels adults que volguessin obtenir els diferents certificats que expedia la Junta Permanent de Català, de la qual Ruaix mateix fou membre entre 1984 i 1985, o, senzillament, aprofundir en l'estudi de la llengua. Foren uns temps gloriosos, en què tant les institucions com la gent del carrer no sols volien recuperar l'ús de la llengua catalana en tots el àmbits, sinó també la seva puresa i genuïnitat; uns temps en què tothom filava prim en la parla i l'escriptura, especialment els mitjans de comunicació, en els quals ens emmirallàvem; uns temps que, malauradament, no corren ara que la creiem normalitzada.

I en aquells temps la segona versió de les fitxes, amb la tapa de diferents colors per a diferenciar cada nivell del mètode però mantenint-hi sempre la silueta del mapa dels Països Catalans, va triomfar per l'agilitat i la claredat a l'hora de tractar els temes més escabrosos –si en podem dir així– de la gramàtica i per la facilitat que donava a l'usuari de completar-los amb les carpetes d'exercicis i les claus corresponents.

Els textos que conformen aquest butlletí citen, entre d'altres qualitats, la tenacitat de l'autor moianès. Certament, la tenacitat de Josep Ruaix no té límits: del conjunt de la seva obra, hi ha més de seixanta títols publicats i 2.220.000 exemplars divulgats. Tampoc no en té, però, el rigor amb què tracta cada tema: d'ençà d'aquella primera edició de l'any 1968, Ruaix ha perfeccionat contínuament el contingut del seu mètode amb noves aportacions lingüístiques; aquest és el motiu pel qual les fitxes han tingut diverses edicions i un gran nombre de reimpressions durant cinc dècades.

Si *El català en fitxes*, doncs, ha arribat a la cinquantena, a part de felicitar-ne el tenaç autor, valgui aquesta efemèride per a prendre exemple del rigor que el caracteritza i també per a fer-nos reflexionar sobre el model de llengua que tenim i el que realment volem.

Els editors d'InfoMigjorn volem agrair la participació de tots els col·laboradors d'aquest número i també la de Mònica Montserrat i David Paloma.

2 Presentació de Josep Ruaix

Carles Riera

Aquest text actualitza l'article "A propòsit de Josep Ruaix", publicat el desembre del 2000 a la revista La Tosca, arran de l'acte d'homenatge a Moià, el dia 28 d'octubre d'aquell any, amb motiu de la concessió de la Creu de Sant Jordi.

Fa més de cinquanta anys que Josep Ruaix i Vinyet professa amb discreció, tenacitat i lucidesa el mestratge de la nostra llengua, la llengua catalana. Ja abans de ser ordenat prevere havia encetat l'activitat com a ensenyant de català, l'any 1959, organitzant cursos per als estudiants del seminari de Vic. És a partir de l'activitat docent d'aquests anys que Josep Ruaix comença a elaborar unes fitxes, primer copiades a mà, després a màquina i ciclostilades i finalment impreses, que esdevingueren, amb el temps, les famoses «fitxes Ruaix», conegudes arreu del domini lingüístic.

Acabem de dir que el gramàtic Ruaix és un home discret, un home tenaç i un home lúcid. Intueixo que deu haver actuat sempre amb gran discreció –és a dir, no fent sinó allò que convé de fer ni dient sinó allò que convé de dir–, perquè ja en la presentació de la seva primera obra, titulada pròpiament *El català en fitxes* i apareguda l'any 1968, l'autor escrivia amb proverbial modèstia: «Com una contribució més al material didàctic disponible per a l'ensenyament de la nostra llengua, presentem al públic aquestes fitxes. No tenen altre mèrit que el de cristal·litzar l'esforç fet per uns quants seminaristes de Vic per ensenyar a escriure correctament el català a llurs companys en una època de manca de lliçons oficials. No es tracta, doncs, de resums gramaticals amb pretensions de definitius, sinó d'un material emprat en unes circumstàncies determinades i que, a judici del Seminari de Didàctica del C. d'E. Francesc Eiximenis, pot ésser divulgat amb profit.» D'aleshores ençà, els llibres de la marca Ruaix s'han caracteritzat sempre per la sobrietat, en un temps en què, també en el món de l'edició, a vegades hem donat una importància excessiva a la forma, a l'embolcall, en detriment del fons, del valor intrínsec d'una obra. Mestre de la gramàtica, doncs, ho és igualment en l'art de la discreció i la feina ben feta.

Hem dit també que Josep Ruaix és un home tenaç –val a dir, ferm en els seus propòsits, en les seves opinions, que molt difícilment desistirà d'allò que pensa fer o que vol fer–; és un home que lluita per una causa noble, com és, ara i aquí, la digna pervivència d'una llengua mil·lenària; és, per tant, testimoni d'una voluntat irreductible de servei al país. Per a mi, hi ha dos moments en la vida del moianès de qui avui tractem en què d'una manera demostrada, d'una manera

singular, s'ha fet patent la seva coratjosa perseverança. El primer moment, és clar, fou aquell de què suara parlàvem: en una època en què érem lluny de creure que el català podria ser ensenyat un dia a l'escola, el nostre gramàtic ja treballava, amb fe i coratge, esperant una nova primavera. El segon moment és ara, un temps aparentment més dolç, però tan sols aparentment, ai las! En efecte, al costat de les greus dificultats a no retrocedir –i, si pot ser, a anar avançant– en l'ús social de la llengua, ha sorgit darrerament un altre problema fins a cert punt imprevisible. Per explicar-ho breument: Ruaix ha estat gairebé l'únic, d'entre els distingits, que ha defensat amb valentia, amb la seva –novament proverbial– tenacitat la posició inequívoca de Mestre Fabra, sobretot enfront de determinades opcions simplificadores i esgarriadores dels qui ostenten, a hores d'ara, el poder de legislar sobre normativa lingüística. No dubto que els seus punts de vista quant a la fixació formal de la llengua, o sia el seu model lingüístic, acabaran imposant-se —com fou acceptat en un altre temps, no pas sense entrebancs tampoc, el model de Fabra, model que Ruaix completa i actualitza.

Finalment –però, com diuen els anglesos, *last but not least*–, hem assenyalat que a més de discret i de tenaç, Ruaix és un home lúcid. Més o menys tots ho sabem (i a vegades, entre els del gremi de la llengua, ens ho diem en veu baixa perquè ell no es molesti). Comprèn els fets i les coses, i ja no cal dir la gramàtica, amb una claredat extraordinària. L'home savi i l'home treballador –Ruaix és un gran pencaire!– es donen la mà. Nascut a la vila de Moià l'any 1940 –té ara, doncs, setanta-vuit anys–, ordenat prevere l'any 1966, llicenciat en Humanitats al Pontifici Institut Superior de Llatinitat, de Roma, l'any 1969, i en Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona, l'any 1979, havent completat, l'any 1973, estudis de Teologia a la Facultat de Teologia de Catalunya, aquest lúcid i apassionat treballador de la llengua ha produït, sense fer soroll, una obra intel·ligent i completa. Des d'aquelles primeres «fitxes» –de l'aparició de les quals escau ara de celebrar el cinquantenari– fins a la seva gairebé exhaustiva gramàtica actual *Català complet* han passat, doncs, cinc dècades.

La sèrie *El català en fitxes*, ja esmentada, va veure la seva màxima expansió durant la dècada dels anys setanta. Després, la sèrie titulada *El català* es difongué coincidint, alt per alt, amb la dècada dels anys vuitanta i part dels noranta. I avui ja som en el tercer cicle de l'obra del lingüista, amb els títols següents: *Català fàcil* (el *best seller* de l'autor), *Català progressiu* i *Català complet*, al costat d'altres obres complementàries com són *Punts conflictius de català*, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui*, *La conjugació dels verbs*, *Nou diccionari auxiliar* i *Estudis de llengua*, la seva obra més recent (primera edició: setembre del 2016), recopilació d'una quarantena d'articles publicats dins la re-

vista *Llengua Nacional*. Ha traduït al català una sèrie d'obres (del castellà, del francès, del llatí, del grec i de l'italià), ha revisat o corregit multitud de textos (entre els quals cal destacar la seva intervenció en la col·lecció *Clàssics del cristianisme* i en la *Bíblia catalana interconfessional*), ha editat l'oportuna i interessant *Gramàtica anglesa*, del professor Hevly en cinc volums (1996-2003), ha conreat assíduament el periodisme i no ha defugit esporàdiques incursions en el camp de la poesia (així, d'una banda, figura en l'*Antologia de sacerdots poetes*, de l'any 1975, i, de l'altra, és seva la lletra dels *Cants per a la litúrgia*, amb música de Valentí Miserachs, de l'any 1998).

Per tant, discreció, tenacitat i lucidesa, com ja assenyalà el professor Jaume Medina en una ocasió, són tres característiques ben clares de Josep Ruaix i Vinyet.

A Moià, hi va a començar a fer classes de català ja de bona hora, entre els escolars i per a tothom qui s'hi engrescà. Vam ser qui-sap-los els moianesos que seguïrem amb profit les seves lliçons. Primer a la Sala Infantil del Casal, i després a casa seva, a la sabateria del carrer de Sant Antoni, en aquell menjador entranyable, ubicat entre la botiga i l'eixida, a recer del gran rellotge de paret i altres mobles i objectes que encara recordem. Amb companys d'aquella primera hora comentem, de tant en tant, que bé que ens ho passàvem durant les sessions de català i de cultura en general a cal Ruaix. D'allà va sorgir, entre altres coses, que alguns comencéssim a col·laborar amb més o menys assiduitat amb el periòdic local *La Tosca* i que, més tard, Josep Ruaix assumís el compromís d'ajudar el portaveu local, d'una manera més estreta i seguida, no solament per mitjà d'escrits diversos –com havia fet sempre– sinó esdevenint-ne cap de redacció l'any 1979. Algú era partidari, en aquells anys, d'encetar un nou projecte de revista local, però Ruaix defensava la continuïtat de *La Tosca*, assumint-ne el llegat –i el llast inevitable de qualsevol obra humana que perdura– i treballant per projectar-la vers el futur. Altre cop la seva modèstia innata i el seu respecte envers la tradició li impediren de crear o de recrear una obra de cap i de nou, la que podia haver estat «la seva obra» a nivell local. En un poble, en una col·lectivitat, no cal negar el mèrit dels qui han fundat coses, dels qui han iniciat una aventura, però tampoc no cal escatimar-lo a aquells que n'han assumit la continuïtat, a aquells que han permès que una iniciativa superi el pas del temps. Només qui l'hagi seguida de prop sabrà valorar degudament la gran feinada que ha fet i fa –*gratis et amore*– el qui va ser durant un llarg temps cap de redacció del periòdic esmentat. Obert també naturalment a altres iniciatives, tampoc no es va fer pregar quan va caldre donar suport a aquelles reunions de joves de l'arxiprestat del Moianès que propiciaren l'aparició, l'any 1974, de la revista *Truc*. I encara en el camp de les revistes, en la reaparició de *Modilia-*

num, l'any 1989 –es tractava altre cop de la continuïtat d'una obra–, no va faltar tampoc l'encoratjament i la participació de Josep Ruaix.

No perquè ell ho hagi buscat, sinó perquè els fets i les circumstàncies ho han volgut, arriba ara el reconeixement institucional del país envers la figura de Josep Ruaix i Vinyet. La seva labor científica, cultural i patriòtica veu el beneplàcit oficial, però també a mi m'agrada de dir, amb l'escriptor Jacint Torrents, que el poble menut ja s'havia avançat en el reconeixement a l'autor d'una manera tan nítida que no dóna peu a equívocs, d'una manera que ja voldrien tots els homes i dones d'aquest país que també han treballat il·lusionadament. Us preguntareu: de quina manera? Doncs estudiant amb els seus textos, acollint l'escampall dels seus llibres i adquirint a través d'ells el domini de l'idioma matern, cosa essencial per a una mínima dignitat exigible com a poble, un poble que se sap lliure i es voldria sobirà en el concert germanívol de tots els països d'Europa i del món que parlen una llengua pròpia i distinta.

Escaientment el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya fou el primer que, d'una manera institucional, reconegué els mèrits del nostre autor, atorgant-li, l'any 1989, el premi Ramon Fuster; Mojà tampoc no va fer tard, perquè ja l'any 1990 l'Ajuntament li concedí la primera medalla d'argent del municipi. L'any 1997 la *Gran Enciclopèdia Catalana* donà entrada a la seva biografia –per cert, valgui l'anècdota, en el mateix volum i molt a la vora de les biografies dels futbolistes Romário i Ronaldo!–, l'any 1998 Òmnium Cultural de Manresa li atorgà el premi Bages de Cultura, la Generalitat de Catalunya el guardonà amb la Creu de Sant Jordi (l'any 2000), rebé també el Premi Jaume I d'Actuació Cívica Catalana (2001), el premi Compromís de la JNC del Bages (2010), el premi Martí Gasull de Plataforma per la llengua (2018) i molt recentment el Bisbat de Vic li ha concedit la Medalla Bisbe Oliba (octubre del 2018).

La justificació del reconeixement amb la Creu de Sant Jordi recull la triple orientació de l'obra ruaixiana que va apuntar un dia el professor Joan Ferrer: voluntat pedagògica, fabrisme i modernitat; tal justificació assenyala, a més, que Ruaix ha dut a terme «una tasca incessant de divulgació i ensenyament de la llengua catalana» i diu, explícitament, que ho ha fet «des de Mojà».

Voldria dir, abans d'acabar, que Josep Ruaix se sent, naturalment, molt mojà-nès, com se sent també, és clar, membre actiu de l'Església i ciutadà d'un país que estima, com un arbre, des de l'arrel fins a la fulla més alta. Li reconeixem els mèrits. Ara bé, per damunt de tot, em sembla que és la seva qualitat humana, la seva bondat, allò que, com a convilatans, fa que encara l'apreciem més.

Que els moianesos, i els moianesencs en general, tinguem la sort de tenir-lo tan a la vora, és tot un luxe.

Voldria recordar una idea simpàtica. El dia que aquí a Moià s'inaugurava, al Parc Municipal, l'escultura al personatge del món del còmic Ot el bruixot, creació reeixida i tan celebrada del nostre dibuixant Picanyol a les pàgines de la revista *Cavall Fort*, l'aleshores director i reconegut gramàtic, Albert Jané, féu, durant el discurs, el següent comentari: «Ara ja només us falta un monument a les Fitxes Ruaix!» Bé, potser caldrà pensar, a tardar o a cuitar, en la Fura dels Baus: ens agradin més o ens agradin menys, són reconeguts arreu i van néixer aquí. Siguem magnànims, generosos i comprensius. I punt.

Ja per acabar: una de les característiques de Josep Ruaix que encara no ha estat assenyalada és que és un home pràctic, que coneix molt bé la dita d'Hipòcrates, *Ars longa, vita brevis*, i que per tant no pot perdre el temps. Pràctic i eficaç. Eficaç i optimista: es mira sempre les coses pel cantó positiu.

I acabo, ara sí, aquesta presentació amb unes paraules que Josep Ruaix té escrites en el pròleg d'un dels seus llibres: «Aquest novell fruit del seu amor a l'idioma, l'autor el dedica amb agraïment als seus pares i a tots els mestres i professors que ha tingut: d'ells ha après el nom de cada cosa i l'expressió de les idees i dels sentiments humans, i gràcies a això se sent integrat dins un sol poble i comparteix una mateixa visió del món.»

3 Josep Ruaix: de la divulgació eficaç a la recerca subtil

Jaume Macià i Guilà

La galàxia Ruaix, edició a cura de David Paloma i Mònica Montserrat (Barcelona: Ruta Pompeu Fabra, 2017), pàg. 13-19

L'home

La primera vegada que vaig sentir el nom de Josep Ruaix i Vinyet va ser l'any 1974, durant el meu primer curs de català. Tenia lloc a l'Òmnium Cultural de Sabadell i anava a càrrec d'Anna Maria Aguiló, catedràtica de llatí i, més tard, presidenta de la delegació. Doncs bé, aquesta excel·lent professora, que em va saber comunicar definitivament l'amor per l'idioma, va triar com a material de referència *El català en fitxes*, en la primera versió, és clar, la d'espiral. Però aquestes fitxes no tenien encara una distribució normal en llibreries: era el

mateix Ruaix qui ens les va dur personalment! És així que vaig poder saludar aquell senyor de Moià, autor-editor (i distribuïdor en els primers moments), aquell home prim de tan actiu, de parla àgil i dicció impecable, exquisidament educat! És així que vaig tenir el primer contacte amb qui esdevindria un dels nostres referents nacionals.

Es va escaure que, l'any següent, Carles Riera i jo vam ser companys a COU, una amistat que no faria sinó refermar-se per sempre en coincidir tots dos a la universitat, fent filologia catalana. En Carles, el deixeble per excel·lència de Ruaix i actualment membre del Consell Supervisor del Termcat, em va dir llavors de fer una excursió cultural pel Moianès amb ell i alguns familiars nostres. Fou un èxit i, d'aleshores ençà, la trobada ha quedat instituïda com a cita anual, que s'ha anat obrint a nous escenaris i a molts altres companys de ruta, per bé que l'edat –i els genolls!– han fet que Ruaix se n'hagi anat retirant. Entre els nous companys de ruta s'hi va afegir Albert Jané, membre de la Secció Filològica (per cert, en la Viquipèdia apareix fotografiat pel filòleg i amic Cesc Prat en una d'aquestes sortides). Superdotats tots dos i amb un esperit incombustible de servei al país, Ruaix i Jané són potser els vivents que millor coneixen tots els racons de l'idioma. De tots dos he après moltíssim i a ells sempre manifesto gratitud en els meus manuals.

Ja en aquella primera sortida, vaig quedar admirat de l'extraordinària saviesa de Ruaix, d'un home més aviat menut però que anava creixent i creixent davant els meus ulls, que han vist en ell algú molt honest, fidel a la família i als amics, senzill, disciplinat, d'una capacitat de treball inimaginable, seriós en tots els sentits de la paraula. Al llarg de la seva vida, deu haver corregit generosament milers de textos i deu haver respost una multitud de consultes lingüístiques de tota mena, incloent-hi les dels meus missatges electrònics, que retorna gairebé a correu seguit, amb un estil succint, diàfan, eficaç. Aplica a la seva vida una lògica implacable, fins i tot a l'hora dels àpats. A tall d'anècdota, diré que, al restaurant, per exemple, el veus fer ràpidament el càlcul del que més li convé per a un perfecte equilibri dietètic i ho fa d'una manera tan natural que et descol·loca com a company de taula.

He compartit moltes hores de la meva vida amb Ruaix, a qui sempre ha mogut un amor incondicional a la pàtria i una gran passió per la llengua. Una passió, però, ben diferent de la d'un altre filòleg i capellà, Antoni M. Alcover. I és que Ruaix es manté sempre tranquil, serè, fins i tot quan polemítza amb algú. Reservat, sol –no pas solitari–, allunyat del bullici acadèmic –però al corrent de tot el que es publica–, ha anat treballant per difondre i completar l'obra de Fa-

bra. I ho ha fet amb una eficàcia extraordinària, sense buscar avals ni reconeixements, defugint la distracció mediàtica. I és així que aquest Grevisse català ha defensat, com ningú, el bon ús i la llengua genuïna heretada dels pares.

L'assessor lingüístic

Ruaix ha estat el corrector de centenars de llibres, i ho ha fet sovint d'una manera anònima i desinteressada. Aquesta experiència li ha permès de detectar problemes i de trobar-hi la solució que està més d'acord amb el geni de la llengua. Però potser allò que fa definitivament rellevant la seva tasca com a assessor lingüístic és la seva participació com a corrector en la *Bíblia catalana interconfessional*, d'una banda, i en la *Gramàtica del català contemporani (Gcc)*, de l'altra.

Ruaix ha estat, del concili Vaticà II (1962–1965) ençà, un dels principals redactors i correctors de textos eclesiàstics, amb la traducció de les encíclics dels darrers papes, de molts textos italians i francesos actuals o d'uns vuitanta volums de la col·lecció «Clàssics del cristianisme» de l'editorial Proa. La seva aportació a la *Bíblia catalana interconfessional* es pot considerar tota una fita tant en l'àmbit religiós com en el lingüístic.

Pel que fa a la Gcc, estic convençut que fou històric el dia que Joan Solà va demanar a Josep Ruaix de revisar-ne les proves. En aquell moment, Bernat Puigobella, actualment editor del diari digital *Núvol*, portava aquest transcendent projecte (paga la pena llegir el relat que va fer de la trobada).^[1] Si considerem històric aquest moment és perquè comporta l'acostament de dues posicions que havien fet públiques les seves diferències. No formant part de la Secció Filològica, Ruaix devia veure en tal assessorament la possibilitat d'influir no tan sols en aquesta gramàtica, dirigida per Solà, sinó també en la futura gramàtica oficial (apareguda en el 2016), de la qual Solà seria un destacat impulsor fins que, malauradament, li va sobrevenir la mort en el 2010 (per cert, tots dos van néixer el mateix any: el 1940).

De divulgador a investigador

Algun dia caldrà estudiar l'envergadura i rellevància del conjunt de l'obra que Ruaix ja té publicada, incloent-hi l'extensa obra periodística (sovint sense signar), l'obra assagística o la poètica. Aquí, però, em limitaré a destacar alguns dels seus títols sobre llengua, que ja arriben a la seixantena. El primer d'ells, *El català en fitxes*, va néixer amb una clara voluntat de dotar el país d'un material pedagògic que facilités l'aprenentatge de la normativa. Amb les «fitxes», Ruaix posava al nostre abast esquemes i gràfics atractius, de què no disposaven els

pocs manuals del moment (entre ells, l'excel·lent *Signe* d'Albert Jané i altres). L'èxit d'aquestes fitxes va fer que, ampliant-les, l'autor les passés a format de llibre en els anys setanta, presentades en tres petits volums: I. *Fonètica i ortografia*; II. *Morfologia i sintaxi*; III. *Lèxic i estilística*. Aquests encara conservaven l'esperit didàctic inicial (cada manual s'acompanyava de dos quaderns d'exercicis i del solucionari), però ja aportaven molta més informació. Novament ampliat, en els anys vuitanta els volums s'intitularan, simplement, *El català*.

Eixamplant-se, doncs, en cercles concèntrics, la seva obra s'anà diversificant en nivells diversos (*Català fàcil* –el més venut–, *Català progressiu*, *Català complet*), amb l'aparició, entremig, de materials més tècnics, com *Punts conflictius de català. Deu estudis sobre normativa lingüística* (1989) –sis vegades *hit parade* de *La Vanguardia*–, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui*, I i II (1994–1995), *Diccionari auxiliar* (1996), *Nou diccionari auxiliar* (2011) i *Estudis de llengua* (2016), aquest darrer volum, una ampliació i actualització de treballs apareguts en la revista *Llengua Nacional*, amb els quals descarta l'anunciat *Català aprofundit*. Aquests i altres llibres formen una mena de constel·lació de materials que s'entrellacen i que, no cal dir-ho, s'han anat reimprimint, reeditant, reelaborant, reactualitzant... Com que no tinc espai per a una anàlisi del contingut de les obres, remeto el lector a algunes ressenyes meves.^[2]

A mesura, doncs, que es va oficialitzant l'ensenyament del català i veuen la llum molts manuals per al seu ensenyament, més d'acord amb els nous temps, l'obra ruaixiana ja no pretén tan sols divulgar l'obra de Fabra, sinó sobretot completar-la i afinar-la. Ruaix, doncs, s'aboca a una tasca intensa de recerca, que s'inicia amb els esmentats *Punts conflictius de català*, significativament publicats en una editorial externa (el nostre lingüista, tan i tan primmirat, renunciava a tenir el «control» absolut sobre la seva obra...). D'altra banda, l'entrada del català en els mitjans de comunicació implicarà el debat sobre els models de llengua. Ruaix, hereu d'un català col·loquial riquíssim i igualment coneixedor de tots els ressorts del català escrit, lluitarà perquè la qualitat d'aquest no reculi en un moment en què alguns d'aquests mitjans malden per imposar un model més pròxim al castellà.

A hores d'ara, Ruaix ha investigat pràcticament en tots els nivells del sistema de la llengua, fins a totalitzar una obra rica i matisada, que com més va més recull la variació lingüística (ha publicat així mateix un *Valencià fàcil*), sense perdre de vista la necessitat d'un model tan unitari com sigui possible i viable per a tot el domini lingüístic. El gruix de la seva obra tracta sobretot d'aspectes

gramaticals, però no ha oblidat mai el vessant lèxic (en què es basa especialment el *Diccionari auxiliar*, el primer diccionari de dubtes en català) o el morfològic (amb un manual de conjugació verbal).

En un article com aquest, tan general i més aviat vivencial, ja no em queda gaire lloc per a valorar mínimament l'originalitat de les seves múltiples aportacions (permeteu-me, però, el joc de dir que RuaiX és l'home fort dels pronoms febles i qui ha demostrat que els relatius no ho són pas gens, de relatius!). No passaré per alt, però, el seu mestratge a peu d'aula, per exemple des de Vèrtex, al costat d'Albert Jané i de Carles Riera, tots tres, d'altra banda, actius membres de la revista *Llengua Nacional*. En un moment en què la universitat no sempre garantia una preparació pràctica de futurs correctors, molts acudiren a Vèrtex a aprofundir en la seva formació o a preparar-se per al certificat de correcció K, fins que la desaparició d'aquest comportà, malauradament, la de l'esmentada entitat.^[3]

La relació amb l'establishment

Des dels primers llibres, la difusió de l'obra de Josep RuaiX va ser tan extraordinària que, tres dècades després, el gramàtic moianès era el lingüista més conegut i reconegut en el conjunt del nostre domini lingüístic, i probablement el més popular després de Pompeu Fabra (de la mateixa manera que Joan Solà era el més influent en cercles acadèmics, en algunes editorials o en certs mitjans de comunicació).

Alhora, però, i pel mateix motiu que triomfava, RuaiX era vist amb reticència per alguns intel·lectuals, que només en coneixien les «fitxes». Per a ells, el nostre homenatjat era simplement un mer difusor del fabrisme, un simple representant de la gramàtica tradicional, un capellà de poble que havia comès l'atreviment de viure d'esquena a les consignes de certs cenacles del Cap i Casal. Encara que tingués una formació universitària molt sòlida en llengües clàssiques i en humanitats, per a ells era un intrús, algú incòmode. A més, el nostre tractadista els ho posava fàcil: sovint reblava les seves explicacions amb exemples religiosos, de vegades utilitzava convencions particulars, no feia amics perquè no se sentia obligat a citar les patums en voga (malgrat estar al dia quant a bibliografia) i, amb total independència, s'oposava a certes propostes, com alguna de Joan Solà o del mateix IEC.

Pel que fa a Solà, voldria dir que vaig tenir la gran sort de treballar un temps amb aquest altre gran lingüista i erudit.^[4] Malgrat que, en algun període, Solà i RuaiX van tenir un tracte distant, estic convençut que, en cas de ser viu encara,

Solà hauria participat en el present llibre, tot i que no coincidien gaire ni en el tarannà ni en les prioritats. I és que, sobretot arran de l'esmentada col·laboració de Ruaix en la Gcc, Solà va anar descobrint la magnitud dels coneixements del lingüista moianès. Recordo que un dia (setembre de 1999) em va deixar anar que «Ruaix és de les persones que té una idea més de conjunt sobre la llengua», avesat com estava el catedràtic a tractar amb especialistes que podien parlar molt sobre àrees molt restringides, però molt poc sobre la globalitat de l'idioma. En canvi, a Ruaix res del català no li ha estat mai aliè.

Pel que fa a la Secció Filològica (SF) del IEC, sembla com si aquesta hagués mirat Ruaix amb un cert recel. I no és que Ruaix no s'hagi brindat a col·laborar-hi; ans al contrari: ell sempre ha respectat la institució, alhora que ha sentit el deure moral d'oposar-se als acords en què ha considerat que la institució s'apartava de la línia fabriana fundacional o prenia, segons ell, dreceres no prou encertades.^[5] Aquestes desavinences devien impedir que en el seu moment fos cridat a formar part de la SF.

Per bé que Ruaix acabà essent membre del consell consultiu de la nova gramàtica, el fet rellevant és que no fou admès a la SF i que això tenia lloc durant els moments històrics de l'elaboració i publicació del nou diccionari (1995) i de la nova gramàtica (2016), aquesta darrera una obra descriptiva fonamental. Tot i que per a ell és més aviat anecdòtica, a parer meu la seva exclusió de la SF fou un error majúscul: perquè Ruaix mereixia un lloc dins la SF a ulls de la majoria; perquè la SF és l'àmbit on s'han de dirimir les diferències; i perquè, en no acceptar la veu «incòmoda» de Ruaix, la SF traslladava la incomoditat als usuaris, que havíem de prendre partit. I és que –diguem-ho ras i curt–, en el fons, als catalanoparlants del carrer els és ben igual quina és l'opció normativa adoptada: generalment, l'únic que volen és que les persones competents estudiïn a fons les qüestions i prenguin decisions estables, les que siguin però estables: consensuades i eficaces.^[6]

El cas és que, per les circumstàncies apuntades, els premis i reconeixements de l'obra del lingüista moianès van trigar a arribar, però arribaren: van començar amb l'atorgament del premi Ramon Fuster (1989) i s'incrementaren, sobretot, a partir del 2000, en què va rebre la Creu de Sant Jordi, entre altres guardons.

A tall de conclusió

Nedant sovint contra corrent en una cultura en constant reconstrucció, Ruaix ha anat tirant endavant, amb tenacitat i passa ferma, una obra extensa i coherent, explicada ordenadament i amb un estil clar i elegant. El que va començar es-

sent una obra amb fins pedagògics ha esdevingut un corpus gramatical influent, que abasta els matisos més subtils, un tractat imprescindible de normativa i estilística. Sense discursos teòrics innecessaris per als seus propòsits normatius, buscant sempre completar l'obra de Fabra i fidel als coneguts principis d'unitat, personalitat i dignitat, Ruaix ha acomplert l'objectiu de promoure l'ús digne de l'idioma, en peu d'igualtat amb les altres llengües de cultura, com també el de denunciar la seva creixent espanyolització, sovint dòcilment acceptada pels qui no són capaços de mesurar el grau a què aquesta ha arribat. I, certament, sense el «fenomen Ruaix», el coneixement i l'ús genuí de la nostra llengua es trobaria molt més enrere.

Però Mestre Ruaix té encara molt a dir-nos i a aportar-nos. Li demanaríem, per exemple, que reprenguéss el seu projecte de *Català aprofundit*, mancats com estem de gramàtiques normatives que posin a l'abast dels qui no són filòlegs un nivell alt de llengua, cosa de què sí que disposen altres idiomes. Desitjaríem, així mateix, que la nostra acadèmia –a la qual de vegades sembla que el descriure fa perdre el prescriure– el considerés com mereix, com també que es promoguessin estudis sobre la seva obra i que algun becari elaborés un índex alfabètic de matèries de la seva immensa obra, indispensable GPS per a navegar per la «galàxia Ruaix», que és tal com l'anomena Joan Ferrer i Costa, savi col·laborador de Joan Coromines.

A hores d'ara no s'entén com un referent cultural i lingüístic tan de primer ordre no hagi estat investit doctor *honoris causa* per alguna universitat o no hagi rebut encara el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Seria un veritable honor per a tots els catalanoparlants, de Salses a Guardamar i de Fraga a l'Alguer.

Notes

1 «El concili Solà-Ruaix», dins *El País* (4-7-2002). Trobareu el text reproduït a la pàgina 22.

2 Per a *Observacions crítiques...* (II), vegeu *Els Marges* (setembre de 1995); per a *Nou diccionari auxiliar*, consulteu la *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* (juliol del 2012) (en línia); per a *Estudis de llengua*, la ressenya en *Els Marges*, núm. 111 (hivern del 2017).

3 Cal també lamentar que, a hores d'ara, no existeixi cap certificació no universitària d'un nivell veritablement aprofundit en el coneixement de la normativa i de la riquesa del català, malgrat que, al nostre país, la possessió del certificat C2 d'una llengua i d'un grau doni oficialment dret a la seva docència en l'ensenyament secundari.

4 Podeu llegir el capítol que li vaig dedicar dins: NOGUÉ, Neus; BOIX, Emili; BONET, Sebastià; PAYRATÓ, Lluís. *Joan Solà. 10 textos d'homenatge* (Empúries, Barcelona 2010), pp. 107-141.

5 A tall d'exemple, en l'editorial de *Llengua Nacional* del quart trimestre del 2016, que va signat, Ruaix critica de nou el IEC arran de l'acord de simplificació dels accents distintius. Personalment, i a diferència de Ruaix, penso que sí que convenia de reduir-ne el nombre. Però també crec que el IEC no ha calculat prou les conseqüències de la mesura imposada, potser massa pendent de voler projectar una imatge «progressista» en un camp, el de la codificació de la llengua, en què preval el costum, entre altres factors extralingüístics. En un tema que ja estava tan fixat i divulgat com el dels diacrítics esmentats, n'hi hauria hagut prou d'eliminar-los en els compostos i derivats, com també en els mots rars, amb la qual cosa ens hauríem estalviat regles arbitràries com la de suprimir-los en els bisíl·labs, regla que afecta mots tan corrents com *dóna* i *vénen* (però també *móra*: significativament, a Móra d'Ebre i Móra la Nova s'han negat a perdre el diacrític...). No és estranya la reacció popular que ha suscitat tal supressió, oposició que no ajuda a prestigiar l'acadèmia entre els ciutadans de peu. (Si interessa la meua posició sobre la qüestió, consulteu <http://www.nuvol.com/opinio/mes-dies-critics/>.) [En el moment d'escriure aquest text, acaba tot just d'aparèixer la nova gramàtica oficial, que no he tingut temps de poder valorar.]

6 Llàstima que al nostre país anem endavant i endarrere, i cada lingüista de renom sembla maldar per deixar la seva empremta personal en la llengua, sense valorar que és més important el consens social entorn d'una norma que la norma mateixa. La millor normativa no és la més perfecta tècnicament sinó la més unànime i anònima. I això val per a les llengües fortes i, encara més, per a les minoritzades.

4 La galàxia Ruaix

Joan Ferrer

La galàxia Ruaix, edició a cura de David Paloma i Mònica Montserrat (Barcelona: Ruta Pompeu Fabra, 2017), pàg. 20-26

En el món de la llengua catalana, quan parlem de Ruaix ens trobem a la frontera subtil que hi ha entre el mite i la realitat.

En una narració d'Albert Jané (*Noranta-nou contes*, 1998, p. 117), entre els «invitats de més supòsit» al casament d'en Jep dels Encenalls hi ha: Buster Keaton, Noam Chomsky, el cronista Ramon Muntaner, l'àngel de la guarda de Marcel Proust, Anna Karènina, el Gran Barrufet, James Bond i en Ruaix de les Fitxes.

En Ruaix de les Fitxes és un personatge de la mitologia de la llengua catalana, que, alhora, és i no és l'erudit gramàtic Josep Ruaix i Vinyet, de Moià.

Val la pena que expliqui de manera més detallada com Ruaix es va convertir en un mite de la meua història de la llengua i la cultura catalanes. La gent que vam néixer i estudiar durant la dictadura no vam tenir cap oportunitat d'estudiar la nostra llengua de manera oficial ni reglada. Arribar a prendre consciència del nostre analfabetisme en la nostra llengua va ser difícil. En els primers anys d'aquell batxillerat antic, que començàvem a deu anys, algú va organitzar unes classes de llengua catalana els dissabtes a l'institut. Com podíem estudiar la nostra llengua, si no teníem mitjans per a poder-ho fer? Els meus pares, com a regal de Reis, em van obsequiar el Fabra, el *Diccionari general de la llengua catalana*. Però, la gramàtica, com es podia estudiar? La *Gramàtica catalana* de Fabra, en l'edició de Coromines, era incomprendible per a un nen. El *Curs superior de gramàtica catalana* de Jeroni Marvà tenia moltes llacunes. Per exemple, no hi havia manera d'entendre com funcionaven els diftongs, i, per tant, una realitat bàsica com ara l'accentuació es convertia en una cosa misteriosa. Per què *cantàveu* s'havia d'accentuar si acaba en vocal? El bon professor de català que teníem els dissabtes ens va portar uns llibres apaïrats que esdevindrien màgics: *El català en fitxes*, de J. Ruaix, autor-editor de Moià. Encara recordo que vaig haver de cercar en un atlas on era Moià. Per primera vegada disposàvem d'uns llibres que ho explicaven tot sobre l'estructura i el funcionament de la llengua catalana.

Vaig dedicar innombrables hores a estudiar –i posteriorment a explicar– les obres del que m'agrada anomenar «la galàxia Ruaix».

Es tracta d'una galàxia lingüística composta de diversos planetes que es mouen en òrbites d'harmonia analítica i pedagògica progressives: *Català fàcil*, *Català progressiu 1 i 2*, *Català complet 1, 2 i 3*, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui 1 i 2*, *La conjugació dels verbs*, *Nou diccionari auxiliar i Estudis de llengua* (Claret, Barcelona 2016, 507 pp.), el darrer gran planeta d'aquesta galàxia singular.

Cal no oblidar, dins la galàxia, la *Gramàtica anglesa* en cinc volums de M.L. Hevly, revisada i editada per Ruaix, que a parer meu és la millor gramàtica de la llengua anglesa i la més completa escrita en una llengua diferent de l'anglès.

Em sento profundament agraït a Ruaix: a l'home que ha creat el mite, que ens ha ofert els mitjans per a estudiar la nostra llengua, que és portentosa i màgica. A la universitat sempre parlo als meus alumnes dels meus mestres. Vaig tenir el privilegi de ser el darrer ministerial –per dir-ho a la manera de Carner– de

l'obra de Joan Coromines, però els qui realment han estat els meus mestres de veritat, els qui em van ensenyar la meua llengua i als quals em sento infinitament agraït són Josep Ruaix i Albert Jané; per a mi sempre són el Gran Ruaix i el Gran Jané.

La galàxia Ruaix és fabriana, pedagògica, moderna i rigorosament analítica. *Estudis de llengua* consta de 32 capítols (més la «Clau bibliogràfica», «Bibliografia del corpus», «Índex sistemàtic» i «Índex general»). Es tracta d'estudis que han estat publicats entre 1998 i 2015 a la prodigiosa revista *Llengua Nacional*, dirigida durant tots aquests anys pel pertinaç Ramon Sangles. Era absolutament imprescindible que els articles de Ruaix es publicuessin aplegats a fi de poder ser estudiats i consultats de manera convenient. Ara, amb *Estudis de llengua*, aquest desig ha esdevingut realitat.

Ens trobem davant d'una panoràmica excepcional d'estudis de llengua *per exempla* (com ens diu l'autor citant Sèneca en la «Presentació» del volum). El volum en certa manera em fa pensar en el títol d'una obra del filòsof Martin Heidegger: *Holzwege* («camins boscos»). Es tracta de passejades pels boscos frondosos de la llengua catalana. Qui els segueix aconsegueix reunir un saber superior i aprofundit sobre infinits aspectes de la llengua, que el mateix autor ordena en el seu «Índex sistemàtic»: temes introductoris (sistema normatiu actual i valoració de la segona edició del DIEC), ortografia (punts conflictius i l'enutjós tema del guionet), sintaxi (la majoria dels articles tracten temes complexos d'aquest camp de la llengua), lèxic (errors, dubtes, impropietats, italiaïsmes i citacions incorrectes d'altres llengües) i estilística (concordança, zeugmes, verbs de narrador, incoherència, ambigüïtat, desordre, cacofonies, repeticions i redundància).

Com els antics camins que feien els carboners, quan les muntanyes catalanes eren plenes de gent que del bosc en feia vida, els diferents estudis ens guien pels boscos de la llengua, fins a arribar a punts on mai ningú no s'havia aventurat: *terra ignota* de la llengua.

Recordo que, en el despatx de Coromines, una vegada vaig haver de consultar un llibre que em va fer venir el somriure als llavis. El gran lingüista hi havia escrit: «despullat completament». Aquesta ha estat la manera de fer dels estudiosos: llegir i fer fitxes. Observar fenòmens de tota mena i estudiar-los en el laboratori de Fabra i de la gran tradició de la llengua catalana, perquè la llengua, per damunt de tot, és tradició. Una vegada, Coromines em va explicar una anècdota molt significativa. Quan Coromines treballava en el despatx de Fabra va observar que a vegades, quan el Mestre es trobava davant d'alguna qüestió

difícil, s'aturava i es preguntava en veu alta: «El pare, com ho hauria dit?» Aquesta és la clau de volta de tot l'edifici: la llengua és la tradició heretada de les generacions anteriors i passada pel laboratori del científic.

El fet és que avui «es perd l'esma de la llengua», tal com diu el Gran Jané i recull el Gran Ruaix (p. 11). Com a mostra, un botó. Vaig encarregar als meus alumnes de Girona que em fessin frases d'exemple amb expressions del tipus *cori-mori*, *rau-rau*, etc. A casa meva, l'àvia deia: «Tinc cori-mori, menjaré alguna cosa.» I algú em va escriure: «Ha tingut un cori-mori i està molt greu.» Jo, sorprès, els vaig dir que, si algú tenia cori-mori, amb una simple galeta li passaria. La veritat és que, d'entrada, no vaig entendre com havia pogut arribar a inventar-se la frase. Vaig mirar el DIEC2 i hi vaig trobar com a definició de *cori-mori* «mal de cor». Quan jo era petit tothom sabia que tenir mal de cor volia dir tenir sensació de gana. Els meus alumnes, però, van entendre que tenir cori-mori = mal de cor volia dir haver tingut un atac de cor! Davant d'això, Ruaix ens proposa que «tot el que es faci amb la intenció de millorar la llengua és bo» (p. 6). I té tota la raó del món i hi dedica tota la seva saviesa.

Com un científic, Ruaix recull fets de llengua –hi ha milers d'exemples en *Estudis de llengua*– i els estudia en el seu laboratori. Alguns temes són relativament senzills, com ara les pàgines dedicades a la fórmula de datació, on arriba a la lúcida conclusió:

La nostra conclusió, doncs, és la següent: en les datacions de cartes i altres documents, bo i mantenint la simple preposició *de* abans de la menció de l'any per als numerals que van de 1100 a 1999, creiem que val més usar, seguint el sentit lingüístic popular, la preposició contracta *del* per als anys 2000 i posteriors i també per als anys 1099 i anteriors (p. 17).

Alguns estudis són molt complexos, com ara el dedicats a «Límits en l'ús dels pronoms febles “en”, “hi”» o «Qüestions sobre pronoms febles». Les anàlisis de Ruaix són sempre extraordinàriament perspicaces:

«*tacògraf* – Comptaquilòmetres dotat d'un sistema d'enregistrament complementari que porten certs camions per a registrar-ne els temps de marxa i els d'aturada, i la seva naturalesa» (DIEC, s.v.; el pronom feble és innecessari; a més, és incorrecte, perquè, referint-se al subjecte, *certs camions*, hauria de ser el possessiu *seus*) (p. 65).

En alguns casos, Ruaix és simplement portentós:

«Pepeta, portant-li el gec i ajudant-l'hi a posar» (acotació dins Sagarra, OC 19, p. 477; cas curiós de combinació *l'hi* col·loquial, no estudiat per les gramàtiques, en què la forma *l'* representa el complement directe de l'infinitiu [*posar-se el gec*], però amb l'elisió del pronom reflexiu [*se*] per analogia amb el que es fa en les perífrasis factitives o causatives [cf. abans, cap. 13, «Pronom abusiu en perífrasis», pp. 187–195], i la forma *hi* representa el complement directe del gerundi [*ajudant-lo, a ell*], però amb canvi d'acusatiu a datiu tal es fa en les esmentades perífrasis [cf. CC/2, p. 114, o bé abans, cap. 14, «Pronom equivocat en perífrasis», pp. 197–202]) > *Pepeta, portant-li el gec i ajudant-lo a posar-se'l* (p. 441).

Estudis de llengua és un llibre molt virtuós. L'autor, gentil i generós ens diu:

Som conscients que, tractant-se d'una matèria poc estudiada i, per la seva mateixa naturalesa, difícil i subtil, els nostres judicis, explicacions i propostes no seran sempre compartits per tothom, ja que depenen d'un determinat sentit lingüístic (o competència lingüística). A més, probablement en el nostre treball hi ha errors i, certament, llacunes. Però creiem que aquest estudi pot ser un bon punt de partença per a ulteriors clarificacions, a les quals invitem els estudiosos interessats i competents (p. 74: és la conclusió de l'interessantíssim estudi «Límits en l'ús dels pronoms febles “en”, “hi”»).

I també, amb un deix de recança i ironia:

I ara hem d'advertir que no sempre els escriptors contemporanis (als quals sembla que plau molt aquest recurs estilístic) usen adequadament els verbs de narrador, ja que tal ús presenta algunes restriccions, almenys considerant-ho des del punt de vista del sistema gramatical i de la tradició literària (si bé cal reconèixer que avui dia molts escriptors es concedeixen la llicència de saltar-se els esmentats sistema gramatical i tradició literària) (p. 78).

Ruaix ho llegeix tot i hi reflexiona. Trobem exemples en què es proposen millores fins i tot al més gran dels mestres, Fabra:

«*fer anar-se'n*, *fer córrer* (*un líquid*) d'un recipient, d'un indret» (DGLC, s.v. *escórrer*). Probablement es deu a una badada de Fabra, explicable perquè es tracta de metallenguatge i, a més, d'un verb lexicalitzat, però els exemples medievals ometen els pronoms, amb aquest verb. En rigor, doncs, hauria de dir: *fer anar* (p. 191).

Aliquando bonus dormitat Homerus (Ruaix també es refereix a aquesta sàvia màxima llatina en la p. 220).

Josep Pla en la carta que adreçà a Joan Coromines el mes de febrer de 1967 li deia: «Tinc 70 anys, m'agradaria d'anar pel món amb vós perquè em penso que m'ensenyaríeu moltes coses divertides.» Això val per als *Estudis de llengua de Ruaix*. Fixem-nos que hi ha coses –de llengua catalana, és clar– i que algunes són francament *divertides*. Es tracta d'un llibre d'una erudició sorprenent, però el lector tot sovint queda sorprès pels descobriments que Ruaix li fa fer. Vegem-ne alguns:

«Per a aquells a qui els agradin els bocati di cardinale lúdics i gastronòmics, aquest mes és una petita joia» (*Avui*, 15-5-2002, p. 33; en italià no existeix *bocato* ni *boccatto*; sí *boccata* i *boccone*; deu tractar-se d'una locució italiana fantasma, és a dir, d'una falsa traducció del cast. *bocado de cardenal*; noteu també que el pronom feble subratllat és pleonàstic) (p. 232).

«Hem escollit una representació dels fòssils més carismàtics recollits en el terme de Gurb [...]» > **emblemàtics** (p. 288).

«Convé delimitar els límits [...]» > Convé **fixar els límits** (p. 308).

«un indici indicatiu [...]» > *podria ser-ne un indici* (p. 307).

«la intenció d'intentar-la [...]» > *la intenció d'introduir-la* (p. 307).

«el que és cert és que és [...]» > **el cert és que cal** (p. 304).

Fins i tot en un llibre tan erudit com *Estudis de llengua* no hi podia faltar la profunda voluntat pedagògica al servei de la llengua catalana que caracteritza tota la «galàxia Ruaix». Vegem-ne un parell d'exemples preciosos:

Sobre la distribució, que en aquests tres exemples hem observat, de *haver-hi* i *ser-hi*, cal saber:

- a) s'usa el verb *haver-hi* quan el subjecte va després del verb i en les estructures sintàctiques que demanen el subjecte a principi de la frase;
- b) s'usa el verb *ser-hi* en els altres casos (és a dir, quan el subjecte, que pot ser implícit, va abans del verb).

Exemples:

–*Que hi ha en Joan?* –*No, en Joan no hi és.*

–*En Joan no hi és, però hi ha la Maria.*

–*Qui hi ha? En Joan i la Maria no hi són pas.*

Hi ha problemes difícils. / Tu no vols veure els problemes, però hi són (p. 344).

«Hi havia una vegada...» (*Avui*, 10-11-1999; calc del cast. *érase una vez*, manera com solen començar els contes, mentre que en català tradicionalment es diu: *una vegada hi havia*) > *Una vegada hi havia* (p. 345).

Estudis de llengua, com he dit, és un llibre virtuós, que recull milers de textos que demanen ser estudiats «amb l'única intenció de servir honradament la llengua que uns i altres tant estimem» (p. 159).

Una bona colla d'exemples recollits contenen el que en les meves classes solc anomenar *nyaps & bunyols* (els *bunyols* aquí no són precisament aquells tan bons que se solen fer en temps de Quaresma). A Ruaix, savi i conspicu com és, penso que més aviat li agradaria de parlar d'*aliquando*, com feien els antics: tothom, en un moment o altre, bada, i si escriu, fa bunyols. I el Gran Ruaix? Ell ens respondria, citant el vell Terenci: *Homo sum, humani nihil a me alienum puto*. I, efectivament, en *Estudis de llengua* hi he trobat un *aliquando*: un text que conté una citació bíblica que es diu que és de l'Evangeli segons Joan, resulta que és de la Primera carta de Joan: Jn ha de ser 1Jn (p. 245). Ja veieu que l'acríbia de Ruaix és colossal: sols se li ha escapat un 1 en una abreviació d'un llibre del Nou Testament (!).

Deixant l'anècdota acabaré dient que val la pena de capbussar-se dins aquest dens volum on trobareu infinites coses intel·ligents sobre la nostra estimada llengua catalana. Jo ho he fet amb passió. No he deixat cap pàgina del llibre sense fer-hi anotacions. El meu volum fins i tot m'ha quedat *espellofat* –espero que el Gran Ruaix em deixi passar aquest ús metafòric d'un verb antic: vull dir que, de tant treballar-hi, m'ha saltat un full d'*Estudis de llengua* i que l'he hagut d'enganxar amb cola. El treball s'ho val, i molt. L'últim planeta publicat fins ara de la «galàxia Ruaix» és una prova d'amor envers la llengua catalana sense límits. El lector, estupefacte, sols pot dir: moltes gràcies, Gran Ruaix!

5 El concili Solà-Ruaix

Bernat Puigtobella

El País, 04/07/2002, reproduït a *La galàxia Ruaix*, edició a cura de David Paloma i Mònica Montserrat (Barcelona: Ruta Pompeu Fabra, 2017), pàg. 50-52

Dia 25 de setembre del 2000. Hem quedat a les onze al seminari del carrer de la Diputació. El senyor Josep Ruaix encara no sap que el professor Joan Solà s'ha apuntat a última hora a la reunió. Tots dos arriben puntuals. Primer Ruaix, que em rep a la porta del seminari. «Déu vos guard! Sou d'Empúries, oi?» Em presento. Ruaix em sorprèn: porta una camisa groga de màniga curta i un polo finet de color blau. Té els braços bronzejats, segurament de trescar tot l'estiu pels altiplans de Moià. El nas, recte i fi. La cara, d'una persona sana que respira cada dia l'aire net de muntanya. Li dic que en Solà ha decidit afegir-se a la reunió per si calgués comentar alguna minúcia. Estic convençut que la presència d'en Solà serà decisiva perquè Mn. Ruaix accedeixi a corregir les 3.600 pàgines de la *Gramàtica del català contemporani*. A les onze veiem una Honda d'última generació que aparca davant del seminari amb una puntualitat ferotge. «Miri, ja el tenim aquí. És en Solà.» En Ruaix queda bocabadat: «Amb moto? Quin dinamisme, quina agilitat!» En Solà puja les escales amb el casc sota el braç: «Hola, Josep. Hola, noi.» Si en aquell moment –amb en Solà motoritzat, i en Ruaix vestit tan esportivament– haguéssim preguntat a un passavolant qui de nosaltres tres era el capellà, segurament m'haurien assenyalat a mi.

En Ruaix ens porta a una sala de la planta baixa i ens asseiem al voltant d'una taula il·luminada per una feble taca de llum. De tant en tant, un seminarista entra a la sala per obrir la seva bústia-guixeta particular i cada vegada intercanviem un déu-vos-guard. En aquesta sala fosca i desmoblada, Mn. Ruaix ens ha de dir si accedeix a corregir la *Gramàtica del català contemporani*, que ha dirigit Joan Solà, amb Joan Mascaró, Maria-Rosa Lloret i Manuel Pérez Saldanya, i amb la col·laboració d'una seixantena de professors de totes les universitats dels Països Catalans. Ruaix s'ha mirat detingudament les normes d'estil i un parell de capítols de mostra que li hem subministrat perquè es faci una idea de l'abast de la feina que editorial Empúries li vol encomanar. En Ruaix, autor d'innombrables fitxes de català i corrector de la *Bíblia catalana interconfessional* (per dir només dues coses), s'ha estudiat els criteris de la direcció i està disposat a ser flexible fins a un cert punt. És curiós que la correcció de la *Gramàtica del català contemporani*, una obra que de segur generarà un consens panuniversitari, s'acabi de concretar entre les quatre parets d'aquest seminari. Si s'arriba a consumir, l'entesa Solà-Ruaix sorprendrà molta gent del gremi.

Per a Joan Solà, que és qui ha tingut la iniciativa, és un gest diplomàtic per a superar una divisió que potser ha originat debats interessants però que convé no fer crònica. Per a Mn. Ruaix és, segurament, un acte de generositat i, sobre-tot, una oportunitat per a la reconciliació.

Entrem en negociacions: «El més just», comenta Ruaix, «és que la meva aportació en aquesta gramàtica no consisteixi en una correcció mecànica, consistent a aplicar els criteris establerts per l'equip director, sinó que em sigui permès d'intervenir allà on una formulació entri en conflicte amb les meves conviccions o simplement amb la meva oïda». De totes maneres, Ruaix ens tranquil·litza quan ens diu que també sap ser flexible. «Quan vaig corregir la *Bíblia catalana interconfessional*, vaig cedir en algunes coses: vaig obrir més interrogants dels que hauria obert. També hauria preferit que el tracte amb Déu hagués estat de vós, però els editors preferien que fos de tu i els ho vaig respectar.» En Solà ho té molt clar: «Josep, has de resoldre els problemes. No crear-los. És probable que sempre cedeixi jo. Però no sempre, eh?» Solà esclata en una riallada entremaliada i feliç. Ruaix passa a comentar detalls. Considera, per exemple, que l'expressió *és per això que...* és un gal·licisme intolerable. Solà, en canvi, creu que és una forma ben genuïna i que, si l'ús l'ha consolidat, no hi ha motiu per a reprimir-la. Ruaix també mostra el seu desacord amb la normativa recent de l'Institut d'Estudis Catalans, que ha suprimit l'ús dels guionets en paraules compostes. Solà li dóna la raó, i de fet la *Gramàtica del català contemporani* torna a incorporar el guionet en aquests casos. Com també s'ha optat per obrir els interrogants, i no pas per contravenir les normes de l'Institut. Ruaix també lamenta l'ús d'expressions de l'estil *no només*, que li semblen cacofòniques i perfectament evitables recorrent a altres locucions, com *no solament* o *no tan sols*. De fet, les objeccions de Ruaix s'estenen una mica més enllà. Segons ell, el nivell de català dels autors de la gramàtica és desigual, i el d'alguns no està a l'altura. Solà defensa els seus col·laboradors. «Jo no crec que siguin incompetents. Entendràs que, entre tants autors, no tothom tingui el mateix nivell d'exigència i de responsabilitat. Treballem amb el que tenim ara. Això és com quan construeixes una casa. No només contractes els paletes, lampistes, electricistes, pintors, sinó que també procures escollir els millors que tens a l'abast. Qui m'assegura que si m'espero deu anys, tal com està la universitat actualment, disposaré de millors professionals? Jo només sé el que podem fer ara, i em sembla bastant urgent.» La confecció d'aquesta gramàtica s'ha dut a terme exclusivament des de l'àmbit universitari; és per això que Ruaix n'ha quedat exclòs, però Solà diu que ha obligat alguns autors a consultar les seves obres: «Si creus que en algun moment t'haurien de citar i no ho fan, Josep, digue'ns-

ho.» La discussió s'anima parlant de citacions i bibliografia. «Sembla mentida», diu Ruaix, «que sigui tan difícil posar-se d'acord amb els criteris d'ordre bibliogràfic». Solà diu que la cosa no té remei. «Saps qui en té la culpa? Tot és culpa de la potineria dels americans.» Es produeix un debat divertit sobre si s'ha de citar Badia i Margarit o simplement Badia.

Aquesta és la nostra primera reunió amb Ruaix, i no serà l'última. En caldran d'altres, amb Joan Solà i Maria-Rosa Lloret, codirectora de l'obra, que temps a venir podria escriure un article ben interessant sobre les discrepàncies d'aquest concili. Josep Ruaix, molt conegut per les seves fitxes i la seva tasca docent, ha estat una figura decisiva en l'ensenyament del català en aquest país, sobretot en una època en què les classes de llengua no eren a l'abast de tothom. Joan Solà és el referent universitari indiscutible de les noves generacions de filòlegs, l'home que més ha fet per treure'ns els complexos normatius i les inseguretats davant el que es pot dir i el que no es pot dir; per fer del català una llengua moderna i flexible, sempre des d'uns pressupòsits genuïns.

Mn. Ruaix, mig convençut d'acceptar l'encàrrec, ens acompanya fins a la porta. Surto del seminari amb la intenció de tornar xino-xano fins a l'editorial. Parlo un moment amb en Solà mentre ell es col·loca el casc. Quan m'acosto al pas zebra per travessar el carrer, sento una moto rere meu que tira Balmes avall com una exhalació i que de poc no m'atropella. «Adéu, noi.»

6 Notes sobre Josep Ruaix

Albert Jané

La galàxia Ruaix, edició a cura de David Paloma i Mònica Montserrat (Barcelona: Ruta Pompeu Fabra, 2017), pàg. 153-154

Com que es tracta d'un fet més aviat ignorat, recordaré que Josep Ruaix va ser un dels primers col·laboradors de la revista *Cavall Fort*, encara que la seva col·laboració va ser molt breu. Ignoro com va anar, perquè va ser quan jo encara no hi intervenia, però el fet és que el seu nom apareix ja en el número 2 de la revista (hivern de 1962), com a autor del text d'una secció efímera que es deia «Quatre i el xèrif». En aquest sentit, doncs, i en d'altres, Josep Ruaix em passa clarament al davant.

Recordo com ens vam conèixer personalment, encara que, amnèsic de mena, no podria dir la data. Devia ser cap a l'any 1980. Va tenir el gest elegant de veure-me a veure, al meu despatx de *Cavall Fort*, al local que aleshores ocupàvem a la plaça dels Josepets, de Barcelona. No em volia demanar pas res, sinó, simplement, fer la meua coneixença. Va ser l'inici d'una amistat cordial i d'una col·laboració que crec que puc qualificar de fructuosa, si més no per la part que ell hi ha aportat. Ens hem dit sempre de vós, com a bons correligionaris.

Explicaré dues anècdotes breus. Una vegada, al metro, una noieta, amb la magnífica desimboltura del jovent actual, se'm va adreçar i em va dir, exactament: «Tu ets en Ruaix, oi?» La vaig haver de desenganyar. «No tant, només sóc l'Albert Jané», li vaig contestar. L'altra és una mica diferent. Devia ser, potser, el 1985 (aquesta maleïda amnèsia), Josep Ruaix i jo vam professar unes lliçons en unes jornades de didàctica organitzades pel Departament d'Ensenyament. En un comentari que va sortir en un diari es deia que hi participaven professors de tendències tan oposades com Josep Ruaix i Albert Jané. El meu digne col·lega es va posar les mans al cap. Em va suggerir que escrivíssim una carta conjunta aclarint que en les nostres tendències respectives no hi havia cap mena d'oposició. Però jo l'en vaig dissuadir. Vaig argumentar que als periodistes se'ls ha de deixar dir. Parteixen del principi que les coses negatives obtenen més audiència que les positives i d'aquí no els treu ningú.

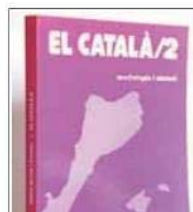
Potser el que ara diré té més significació. Quan la redacció col·lectiva de la *Gramàtica del català contemporani* va estar totalment enllestida, el seu promotor i director, el malaguanyat company Joan Solà, va voler que hi fes una bona revisió una persona que no hi hagués participat. I m'ho va proposar a mi. Però jo no vaig acceptar l'encàrrec. D'una banda, no disposava de prou temps, i de l'altra creia sincerament que jo no era pas la persona més adequada (tinc massa sovint el cap en un altre lloc). I vaig suggerir a Joan Solà que ho proposés a Josep Ruaix, que jo creia que era qui millor compliria l'encàrrec. El meu suggeriment va sorprendre l'amic Solà, que em va manifestar que potser molta gent trobaria estrany que s'encarregués d'aquella revisió un tractadista amb el qual havia discrepat més d'una vegada. Però jo vaig argumentar que allò era una raó a favor de la meua proposta, perquè així hi hauria l'ocasió de fer veure a tothom que algunes discrepàncies de detall que hi pugui haver entre especialistes no signifiquen l'existència, en el domini de la nostra llengua, de clans tancats, de capelletes closes i hostils entre si. I crec francament que ha de ser sempre així, que el que importa és el que ens uneix i no el que, eventualment, ens pugui separar. El fet és que Joan Solà va encarregar aquella revisió a Josep Ruaix, que, naturalment, la va dur a terme d'una manera plenament satisfactòria.

L'any 1997 (sí, segur, el 8 de juny), essent jo director de *Cavall Fort*, em van fer l'honor de fer-me inaugurar el monument al famós personatge del dibuixant Picanyol, Ot, el Bruixot, erigit al parc municipal de Moià. En el meu parlament vaig lloar la iniciativa de dedicar un monument no a un personatge famós sinó a la seva obra. I hi vaig afegir que, seguint aquesta idea, la vila de Moià en podia també dedicar un a l'obra d'un altre fill il·lustre de la població: les Fitxes Ruaix. I avui ho repeteixo per escrit: les Fitxes Ruaix es mereixen un monument, amb la companyia del qual és segur que se sentiria honorat i complagut l'entranyable personatge d'en Picanyol.

Els llibres Ruaix

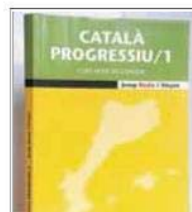
El català en fitxes
(1968) La primera edició data del 1968, però des d'aleshores s'han publicat un munt d'edicions de tot el material, tant de guies com d'exercicis.

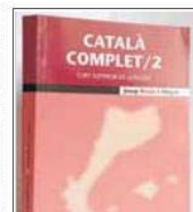
El català (1, 2 i 3)
(1984) Manuals per a l'aprenentatge de la llengua: temes introductoris, fonètica i ortografia (1), morfologia i sintaxi (2) i lèxic i estilística (3).

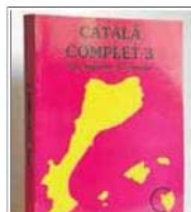
Català fàcil
(1983) Manual per facilitar l'estudi de la llengua catalana en un nivell bàsic. Té prop de trenta anys i ha tingut una extraordinària difusió.

Català progressiu
(1997) Curs mitjà de llengua. Conté uns temes introductoris i la morfosintaxi. Inclou també una antologia literària d'autors de la Renaixença.

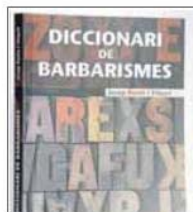
Català complet (1, 2 i 3)
(1997-98) Curs superior de llengua. Conté uns temes introductoris i un tractat de fonètica i ortografia. També incorpora una antologia literària.

Català complet (3)
(1997-98) Darrer volum del curs superior de llengua catalana, centrat en el lèxic i l'estilística (art d'expressar-se bé de paraula i per escrit).

Estudis de llengua
(2015) Recull ampliat i actualitzat d'una quarantena d'articles publicats per Josep Ruaix i Vinyet a la revista *Llengua Nacional*.

Diccionari de barbarismes
(2011) Selecció de la part més important del *Nou diccionari auxiliar*, concretament, del "repertori lexicogràfic d'interferències en el català d'avui".

Nou diccionari auxiliar
(2011) Un diccionari que combina un vocabulari de barbarismes i un diccionari de dubtes, incorreccions, preferències i remarques lingüístiques.

Punts conflictius de català
(1989) Un esforç de síntesi sobre alguns aspectes de la normativa que han suscitat un ampli debat entre els professionals de la llengua.

► Font: *Presència*, 04/03/2018

► Vegeu l'auca de Josep Ruaix i Vinyet en aquest enllaç
<http://www.migjorn.cat/pdf/Auca-RUAIX.pdf>